

УДК 336.71:368.03

Сисоєва Лариса Юріївна,

аспірантка ДВНЗ “Українська Академія банківської справи

Національного банку України”

м. Суми

Напрямки інтеграції банків та страхових компаній на інвестиційному ринку України

Анотація. Розглянуто модель розвитку інвестиційного ринку в Україні та показано можливі напрямки взаємодії банків зі страховими компаніями щодо залучення інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: інвестиційний ринок, інвестиційні ресурси, кредитно-інвестиційний портфель, страхові компанії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значні наукові здобутки щодо дослідження інвестиційного ринку були представлені в роботах українських науковців: Б. Луціва, Т. Васильєвої, О. Вовчак, А. А. Пересади, С. Леонова, Р. Тиркало, І. Школьник та ін. Шляхи активізації взаємодії страхових компаній та банківських установ запропоновані в роботах З. Васильченко, Р. Кокшарова. Дана проблематика активно досліджується також і зарубіжними науковцями, зокрема, в роботах Ф. Фабоцці, У. Шарпа, Р. Габбарда та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, вчені в більшій мірі досліджують переваги співпраці банків зі страховими компаніями на ринку фінансових послуг, в той час як особливості взаємодії банків з фінансовими установами небанківського типу в сфері інвестування в науковій літературі досліджені лише поверхнево.

Метою статті є дослідження моделі розвитку інвестиційного ринку в Україні та формалізація можливих напрямків взаємодії банків зі страховими компаніями з метою перспектив їх впровадження в Україні, а також визначення переваг такої співпраці в інвестиційному середовищі.

В науковій літературі вирізняють дві моделі фінансового ринку – банкоцентричну (романо-німецька, континентальна) та модель «з широкою участю» (англосаксонська, англо-американська). В процесі проведеного дослідження нами було з'ясовано, що **банкоцентрична модель фінансового ринку** набула найбільшого поширення в країнах континентальної Європи (класичним прикладом її впровадження є Німеччина) та Японії. Для неї характерні наступні особливості [1]:

- переважання ролі банків як основних фінансових посередників, які здійснюють трансформацію тимчасово вільних фінансових ресурсів економічних агентів від заощаджень до інвестицій з використанням інструментів кредиту;
- універсальний характер діяльності банків, тобто одночасне здійснення ними банківських (депозитно-кредитних й розрахункових) та інвестиційних операцій. Банки є основними покупцями облігацій та акцій підприємств, зазвичай володіють значними пакетами акцій здійснюють та контролюють торгівлю ними, домінують на ринках капіталу;
- наявність концентрованої банківської системи, коли значна частка фінансових ресурсів зосереджена в невеликій кількості великих банків;
- поширення більш консервативних комплексних фінансових продуктів на ринку;
- наявність жорсткого контролю за діяльністю банків.

Модель «з широкою участю», в свою чергу, розповсюджена в таких країнах як: Сполучені Штати Америки, Великобританія, Канада, Австралія, Мексика тощо та характеризується наступними ознаками [1]:

- трансформація тимчасово вільних фінансових ресурсів в основному відбувається за рахунок інструментів фондового ринку;
- наявність децентралізованої банківської системи та розвинутої системи фінансових установ небанківського типу (інвестиційні компанії, страхові компанії, взаємні фонди, пенсійні фонди та ін.);

- існує поділ банків на комерційні, що здійснюють кредитно-депозитні й розрахункові операції та інвестиційні, діяльність яких пов'язана з операціями на ринку цінних паперів. Однак, в останні роки такий підхід переглядається та набуває поширення концепція універсалізації банківської системи;
- роль банків зводиться до діяльності в якості інвестиційних посередників, що обслуговують інфраструктуру;
- наявність широкого спектру інструментів фондового ринку;
- завдяки використанню нецільових фондів інструментів залучати ресурси мають змогу як функціонуючі, так і новостворені високоризикові компанії;
- наявність жорстких норм регулювання, високий рівень законодавчого захисту інтересів учасників ринку (особливо дрібних інвесторів).

Передумовою дослідження інтеграційних процесів на інвестиційному ринку та їх специфіки в Україні, має бути формалізація моделі, за якою він розвивається. Інвестиційний ринок є сегментом фінансового ринку, а тому логічно припустити, що інвестиційний ринок продублює модель, за якою функціонує вітчизняний фінансовий ринок.

Наведемо аргументи, які підтверджують, що не тільки фінансовий, але й інвестиційний ринок України розвивається за банкоцентричною моделлю.

1. Ключову роль у трансформації тимчасово вільних інвестиційних ресурсів у капітал на вітчизняному інвестиційному ринку відіграє банківська система, яка перетворює заощадження економічних агентів у інвестиції з допомогою кредитного механізму, що підтверджують рис. 1. і рис. 2, на яких подана динаміка загального обсягу наданих вітчизняними банками кредитів й залучених депозитів за 2000-2008 рр. та обсягу наданих довгострокових/середньострокових кредитів й залучених депозитів за 2005-2008 рр., а також дані рис. 3., на якому наведено структуру основних джерел фінансування суб'єктів господарювання на 01.01.2009 р .

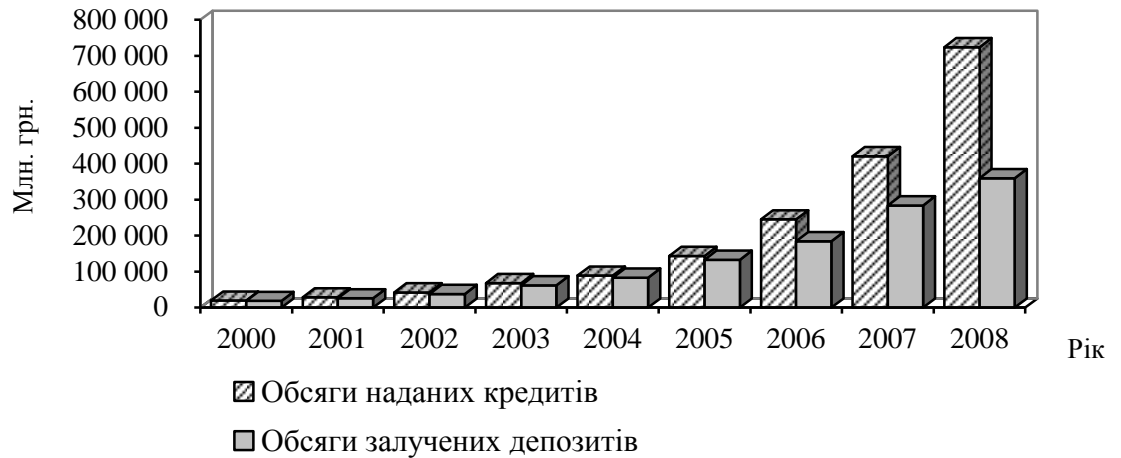

Рис. 1. Динаміка обсягів наданих банками України кредитів та залучених депозитів за 2000-2008 рр. [2]

Рис. 2. Динаміка обсягів наданих банками України довгострокових/середньострокових кредитів та залучених депозитів за 2005-2008 рр.[2]

Як видно з рис. 1, за досліджуваний період обсяг кредитів, наданих банками зріс практично в 37 разів та на 01.01.2009 р. вказана величина склала 724,15 млрд. грн.

При дослідженні специфіки функціонування не всього фінансового ринку, а лише його окремого сегменту – інвестиційного ринку, релевантною, скоріш за все, є інформація стосовно довго- та

середньострокових кредитів, оскільки саме строковість вкладень традиційно розмежує інвестиційну діяльність від операційної.

Як свідчать дані рис.2, динаміка довгострокових кредитів/депозитів дублює загальноринкові тенденції. Зокрема, за досліджуваний період обсяг наданих банками довгострокових/середньострокових кредитів зріс практично в 9 разів, склавши на кінець 2008 р. 5 876 млн. грн., а обсяг залучених депозитів строком більше 1 року за період 2005-2008 рр. підвищився в 3,2 рази. Однак, слід зауважити, що зростання довгострокових депозитів відбувалося більш високими темпами в порівнянні з загальною величиною депозитів по банківській системі.

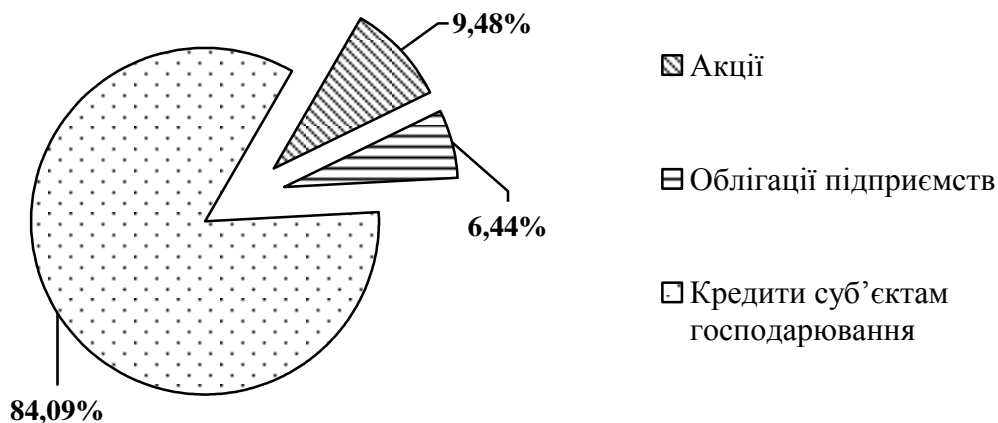

Рис. 3. Структура основних джерел фінансування суб'єктів господарювання на 01.01.2009 р. [2, 3]

2. Банківська система України є кредитоорієнтованою, про що свідчить структура кредитно-інвестиційного портфеля вітчизняних банків, представлена на рис. 4. Зокрема, як свідчать наведені дані, частка кредитів фізичним та юридичним особам в кредитно-інвестиційному портфелі банків на 01.01.2009 р. склала 88,68%.

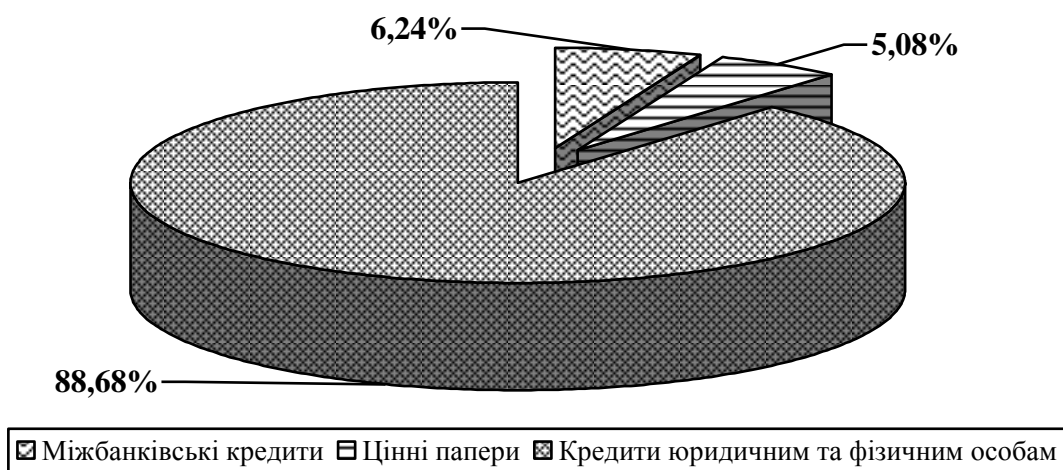

Рис. 4. Структура кредитно-інвестиційного портфеля банків на 01.01.2009 р., % [4]

3. Аналіз співвідношення активів банків та небанківських фінансових установ, результати якого наведено в табл. 1, підтверджують той факт, що саме банки виконують роль основного інвестиційного посередника. Як видно з цих даних, активи банків в 2004 р. перевищували активи небанківських фінансових установ приблизно в 6,5 разів, натомість в 2007 р. таке перевищення склало приблизно 13 разів, а в 2008 р. досягло 20 разів.

Таблиця 1

Показники оцінки вітчизняної моделі фінансової архітектури [5, 6]

<i>Показники</i>	<i>Рік</i>				
	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
Співвідношення активів банків та небанківських фінансових установ	6,53	9,00	10,97	12,62	20,08

Враховуючи всі наведені вище аргументи, можна вважати гіпотезу про банкоцентричність інвестиційного ринку України підтвердженою.

Формалізуємо можливі напрямки взаємодії банків з небанківськими фінансовими установами. Безумовно, провідну роль в інвестиційному посередницькому процесі в Україні відіграють банків, але в той же час, відбувається стрімке зростання кількості інвесторів небанківського типу,

провідне місце серед яких займають страхові компанії [7]. Конкуруючи з приводу залучення інвестиційних процесів, банки і страхові компанії в той же час, мають взаємодіяти між собою, що забезпечує більш ефективне використання інвестиційних ресурсів.

Відповідно до вітчизняного законодавства, страхові компанії мають право інвестувати тимчасові вільні грошові кошти, причому, як свідчить статистика, провідні позиції серед дозволених активів українських страховиків займають:

- акції, облігації, іпотечні сертифікати;
- права вимоги до перестраховиків;
- грошові кошти на розрахункових рахунках банків;
- банківські депозити.

З метою диверсифікації ризиків банки мають залучати до співробітництва страхові компанії, тим більше, що останні вважають саме банківське страхування найбільшим каналом акумуляції грошових коштів.

Сьогодні в Україні для того, щоб страхова компанія мала право працювати з клієнтами комерційних банків, вона має пройти декілька етапів. Спочатку страхова компанія повинна здійснити комплекс заходів, спрямований на те, щоб бути відповідним чином представленою на ринку; потім – пройти відповідні процедури ризик-менеджменту; і тільки після цього вона отримає шанс бути акредитованою компанією. На основі договору між страховою компанією і банківською установою сплачуються комісійні платежі банку, який виступає своєрідним агентом по продажу страхових продуктів.

Але українські страхові компанії надають обмежений обсяг страхових послуг порівняно з західними установами. Тільки деякі страховики займаються страхуванням життя, оскільки саме цей вид страхування передбачає залучення довгострокових інвестиційних ресурсів. Тому деякі банки і страхові компанії взаємодіють в цьому напрямку. Банківські установи надають кредити на 5-8 років, а страхові компанії

страхують ризики клієнтів на більш тривалий час [8]. Банки зацікавлені в такому співробітництві, коли страховики не тільки покривають частину ризиків при кредитуванні, а й розміщують вільні грошові кошти на розрахункових рахунках та депозитах. Іноді страхові компанії користуються послугами банківських установ при придбанні акцій, облігацій тощо, але із-за низької ліквідності цінних паперів та нестабільності розвитку фондового ринку, страхові компанії змушені використовувати банківські установи як інструменти збереження своїх грошових ресурсів.

Незважаючи на те, що обсяг страхового ринку України із року в рік зростає, залучені грошові ресурси українських страхових компаній мають накопичувальний характер і осідають, в основному, на банківських рахунках. З метою подальшої взаємодії банківських та страхових установ в інвестиційному просторі доцільним слід визнати більш тісну організацію проникнення страхових компаній в банківські групи.

Отже, взаємодія банків та страхових компаній можлива за цілим рядом окремих напрямків.

Так, в межах банківсько-страхової співпраці страхові компанії:

- розміщують власні фінансові ресурси на депозити в банках або інвестують в корпоративні цінні папери, емітентами яких виступають банки (інвестиційна діяльність);
- користуються послугами банків при придбанні акцій, облігацій (інвестиційна діяльність);
- відкривають рахунки в банках та користуються їх послугами з розрахунково-касового обслуговування (розрахунково-касове обслуговування);
- разом з банками надають комплексні послуги клієнтам (страхові та послуги з банківського обслуговування) (спільна діяльність з надання комплексних послуг клієнтам);

В межах банківсько-страхової співпраці банки:

- отримують довгострокові фінансові ресурси від страхових компаній, особливо від компаній, що спеціалізуються на страхуванні життя;
- користуються послугами страхових компаній в аспекті страхування їх ризиків (*страхування специфічних ризиків діяльності банків*);
- разом з банками надають комплексні послуги клієнтам (страхові та послуги з банківського обслуговування) (*спільна діяльність з надання комплексних послуг клієнтам*).

Висновки. Для активізації розвитку вітчизняного інвестиційного ринку необхідна злагоджена взаємодія між усіма його посередниками, основними завданнями яких є налагодження ефективної взаємодії між покупцями та продавцями інвестиційних ресурсів, акумуляція вільних коштів та трансформація їх у продуктивний капітал, що має інвестиційну спрямованість. На даний момент часу залучені грошові ресурси українських страхових компаній мають накопичувальний характер і осідають, в основному, на банківських рахунках. З метою подальшої взаємодії банківських та страхових установ в інвестиційному просторі доцільним слід визнати більш тісну організацію проникнення страхових компаній в банківські групи. Нинішній формат відносин між двома зазначеними установами не забезпечує інвестиційної складової вітчизняної економіки, тому сучасний страховий ринок має бути переформатований таким чином, щоб страхові резерви та банківські ресурси стали потужним джерелом довгострокових інвестицій, які сприятимуть структурним змінам в економіці держави.

Список використаної літератури

1. Школьник І. О. Стратегія розвитку фінансового ринку України : дис. .... доктора екон. наук : 08.00.08 / Школьник Інна Олександрівна. – Суми, 2008. – 440 с.
2. Грошова-кредитна статистика [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>
3. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] / Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/ShowPage.aspx>
4. Структура кредитно-інвестиційного портфелю на 01.01.2009 р. [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : http://www.aub.com.ua/ua/2008.html?_m=rublications&_t=rec&id=14717
5. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : <http://www.aub.com.ua/ua/2009>
6. Річні звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : <http://www.dpf.gov.ua/742.html>
7. Ватаманюк З. Г. Розвиток інституційного інвестування / З. Г. Ватаманюк, Т. М. Кушнір // Фінанси України. – 2007. - № 3. – С. 124-131.
8. Васильченко З. Методологічні аспекти дослідження сутності банківських установ як фінансових посередників / З. Васильченко // Банківська справа. – 2008. - № 4. – С. 11-23.

Summary. The economic content of investment market, thus discovering the trends of banks' involvement in investment process are defined more accurately. The integration of banks and insurance companies with the aim of receiving profits is depicted.

Сисоєва, Л.Ю. Напрямки інтеграції банків і страхових компаній на інвестиційному ринку України [Текст] / Л.Ю. Сисоєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Вип. 27. - С. 117-124.